

УДК: 343.13

ORCID: 0000-0003-4126-6967

e-mail: titko.iv@gmail

ORCID: 0000-0003-4979-2152

e-mail: antey.pl@gmail.com com

Ivan A. Titko,

Head at the Department of Criminal Law and
Criminal Law Disciplines
(Poltava Law Institute of The Yaroslav Mudryi
National Law University)

Тітко Іван Андрійович,

завідувач кафедри кримінального
права та кримінально-правових
дисциплін
(Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого)

Andrii V. Skrypnyk,

Assistant professor at the Department of
Criminal Law and Criminal Law
Disciplines
(Poltava Law Institute of the Yaroslav
Mudryi National Law University)

Скрипник Андрій Володимирович,

асистент кафедри кримінального права
та кримінально-правових дисциплін
(Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого)

КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНУ: СПІРНІ ПИТАННЯ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

«MILITARY CHANGES» OF THE CRIMINAL PROCEDURE LAW: CONTROVERSIAL ISSUES AND POSSIBLE WAYS TO SOLVE THEM

Анотація. Стаття розкриває окремі особливості нововведень у вітчизняній кримінальній юстиції, запроваджених в умовах воєнного стану. Виокремлено ключові положення кримінального процесу, які зазнали тектонічних трансформацій у зв'язку зі здійсненням кримінальної процесуальної діяльності в умовах воєнного стану. Піддано всебічному і ґрунтовному осмисленню процесуальні нововведення, які істотно впливають на дотримання прав і свобод людини під час кримінального провадження в особливих умовах війни, на основі чого виокремлено спірні аспекти процесуальних механізмів.

Аналіз змін процесуального механізму обмеження прав на свободу та особисту недоторканність дозволив констатувати, з одного боку, значне розширення повноважень правоохоронних органів, з іншого боку, відсутність щодо окремих з них достатніх запобіжників від можливих зловживань. Найбільш дискусійними видаються: а) нова підстава для затримання особи – наявність обґрунтованих обставин, які дають підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні злочину; б) продовження строків обмеження права на свободу та особисту недоторканність особи та пов'язані з таким процесуальні запобіжники; в) делегування судово-контрольних повноважень керівнику органу прокуратури та трансформація інституту їхнього судового оскарження. У контексті проведеного дослідження доведено, що найбільш перспективними виглядають пропозиції: а) нормативно закріпити в рамках затримання особи без ухвали слідчого судді, постанови керівника органу прокуратури під час дії воєнного стану критерії оцінювання реальності причетності особи до вчиненого злочину та реальності загрози втечі останньої; б) узгодити з конституційними приписами процесуальні строки затримання без ухвали слідчого або щонайменше встановити процесуальні запобіжники від можливих зловживань; в) врегулювати порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності керівника органу прокуратури, прийнятих або вчинених на виконання повноважень щодо судово-контрольної діяльності; г) адаптувати механізм апеляційного оскарження рішень, пов'язаних із обмеженням права на свободу та особисту недоторканність.

Ключові слова: затримання особи, тримання під вартою, оскарження рішень, дій чи бездіяльності, кримінальна юстиція, воєнний стан.

Summary. The article reveals specific features of innovations in domestic criminal justice introduced under martial law. The key provisions of the criminal process, which have undergone tectonic transformations in connection with the implementation of criminal procedural activities under martial law, are highlighted.

Procedural innovations that significantly affect the observance of human rights and freedoms during criminal proceedings in the special conditions of war are subjected to a comprehensive and thorough analysis, on the basis of which controversial aspects of procedural mechanisms are singled out. The analysis of changes in the procedural mechanism for limiting the rights to freedom and personal integrity made it possible to state, on the one hand, a significant expansion of the powers of law enforcement agencies, on the other hand, the lack of sufficient safeguards against possible abuses for some of them. The most debatable appear to be: a) a new basis for detaining a person - the presence of substantiated circumstances that give grounds to believe that an escape is possible in order to evade criminal responsibility of a person suspected of committing a crime; b) extension of the terms of limitation of the right to freedom and personal integrity of a person and related procedural safeguards; c) delegation of judicial control powers to the head of the prosecutor's office and transformation of the institution of their judicial appeal. In the context of the conducted research, it has been proven that the most promising proposals are: a) normatively fix the criteria for assessing the reality of a person's involvement in the committed crime and the reality of the threat of the latter's escape within the framework of the detention of a person without a decision of the investigating judge, the decision of the head of the prosecutor's office during martial law; b) harmonize the procedural terms of detention without an investigator's order with the constitutional prescriptions or at least establish procedural safeguards against possible abuses; c) to regulate the procedure for appealing the decisions, actions or inaction of the head of the prosecutor's office, adopted or committed in the exercise of powers regarding judicial control activities; d) to adapt the mechanism of appeal against decisions related to the restriction of the right to freedom and personal integrity.

Key words: detention of a person, imprisonment, appeal against decisions, actions or inaction, criminal justice, martial law.

Постановка проблеми. Військові дії істотно змінили життєвий уклад в Україні, актуалізувавши низку викликів перед суспільством та державою. Цілком прогнозованою реакцією на трансформовані суспільні відносини є адаптація правового інструментарію їхнього регулювання до нових умов, що відбулась, зокрема, також у сфері кримінальної юстиції. Кримінальна процесуальна форма акумулювала в собі низку ключових змін, спрямованих, з *одного боку*, на забезпечення функціонування судової і правоохоронної системи у критичних умовах під час бойових дій, з *іншого боку* – на усунення перешкод у притягненні до відповідальності в рамках як національної, так і міжнародно-правової системи правосуддя за вчинення правопорушень після початку війни.

Після введення воєнного стану до кримінального процесуального закону було внесено низку змін у відповідності до дев'ятох законодавчих актів¹ (на момент написання цієї статті). Водночас акти законодавства, як і будь-яке творіння рук людських, не позбавлені недоліків. виправлення ж останніх є одним зі шляхів вдосконалення правового регулятора суспільних відносин для

¹ Йдеться про закони України:

1) «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» (№ 2108 від 03.03.2022);

2) «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції» (№ 2110-IX від 03.03.2022);

3) «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України "Про попереднє ув'язнення" щодо додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану» (№ 2111-IX від 03.03.2022);

4) «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або його зміни з інших підстав» (№ 2125-IX від 15.03.2022);

5) «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України "Про електронні комунікації" щодо підвищення ефективності досудового розслідування "за гарячими слідами" та протидії кібератакам» (№ 2137-IX від 15.03.2022);

6) «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану» (№ 2160-IX від 24.03.2022);

7) «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» (№ 2198-IX від 14.04.2022);

8) «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» (№ 2201-IX від 14.04.2022);

9) «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом» (№ 2236 від 03.05.2022).

забезпечення вкрай важливого балансу між ефективністю кримінальної юстиції та правами і свободами людини, забезпечення якого не перестає бути обов'язком правової держави навіть у надскладних умовах війни.

Стан опрацювання обраної проблематики, аналіз останніх публікацій та досліджень. Попри відносно нетривалий час дії «воєнних змін» правничий простір поповнився науково-практичним матеріалом, присвяченим висвітленню особливостей провадження в умовах воєнного стану [1-9]. Водночас, у вітчизняній правовій думці результати критичного осмислення запроваджених змін потребують доповнення, достатнього для віднайдення найбільш ефективних шляхів оптимізації процесуальних механізмів. Саме цьому і присвятимо наші наукові зусилля в рамках цього дослідження.

Мета статті – піддати осмисленню процесуальні нововведення, які істотно впливають на дотримання прав і свобод людини під час кримінального провадження в умовах воєнного стану, та здійснити пошук можливих шляхів їхнього вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Введення в Україні воєнного стану спричинило тектонічні зміни у процесуальному підґрунті кримінальної юстиції. Найбільш яскравою ілюстрацією таких можуть виступати нововведення, що торкнулися засадничих (вихідних) положень кримінального процесу. Так, Кримінальний процесуальний закон було доповнено положенням, відповідно до якого зміст та форма кримінального провадження в умовах воєнного стану повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження з урахуванням особливостей здійснення кримінального провадження, визначених розділом IX¹ Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) (ч .3 ст. 7 КПК). Аналіз положень процесуального закону, присвячених врегулюванню специфіки кримінального провадження в умовах воєнного стану, дозволяє стверджувати про закріплення особливостей застосування щонайменше таких засад кримінального провадження: 1) забезпечення права на свободу та особисту недоторканність (ст.12 КПК); 2) таємниці спілкування (ст.14

КПК); 3) недоторканності права власності (ст.16 КПК); 4) доступу до правосуддя та обов'язковість судових рішень (ст.21 КПК); 5) безпосередності дослідження показань, речей і документів (ст.23 КПК); 6) забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності (ст.24 КПК). Наприклад, одним з аспектів засади забезпечення права на свободу та особисту недоторканність є темпоральне обмеження строку затримання без ухвали слідчого судді: затримана особа негайно звільняється, якщо протягом 72 годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого судового рішення про тримання під вартою (ч.2 ст.12 КПК). Водночас, у разі введення воєнного стану допускається як затримання на більш тривалий строк – до 216 годин (абз. 2 п. 6 ч. 1 ст. 615 КПК), так і можливість тримання під вартою без вмотивованого судового рішення, яке у разі неможливості здійснення слідчим суддею таких повноважень щодо окремих груп злочинів замінюється постановою керівника органу прокуратури (п.2 ч.1 ст.615 КПК). Наведений приклад ілюструє суттєвий вплив запроваджених процесуальних нововведень на сферу фундаментальних прав і свобод людини, втручання у яку обов'язково мають супроводжувати доступні відповідно до наявних умов запобіжники. Чи закріплено такі запобіжники – відповідь на це питання спробуємо з'ясувати далі.

Розпочати, на нашу думку, варто з комплексного розгляду нововведень, що торкнулися найбільш вагомих з точки зору обмеження прав і свобод людини процесуальних дій – затримання особи і тримання її під вартою. Окрім вже згаданих вище змін (трикратне продовження максимально допустимого строку затримання без ухвали слідчого судді, делегування функції контролю за правомірністю тримання під вартою керівнику органу прокуратури) з урахуванням нових законодавчих положень можна вести мову про такі найбільш значимі з точки зору права на свободу та особисту недоторканність «воєнні» особливості:

1) доповнення переліку підстав для затримання особи без ухвали слідчого судді, суду або їхньої можливої альтернативи на період дії воєнного стану –

постанови керівника органу прокуратури, новою – виникнення обґрунтованих обставин, які дають підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні злочину (п.6 ч.1 ст.615 КПК);

2) трикратне подовження максимально допустимого строку затримання (до 216 годин) без судового нагляду або прокурорського контролю (п. 6 ч. 1 ст. 615 КПК) та максимально допустимого строку для вручення письмового повідомлення про підозру затриманій особі (у разі неможливості проведення такої процесуальної дії у більш стислі строки) – до 72 годин (ч.7 ст.615 КПК);

3) встановлення тримання під вартою як безальтернативного запобіжного заходу до осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109-114-1, 258-258-5, 260, 261, 437-442 Кримінального кодексу України, проте за наявності ризиків, зазначених у статті 177 КПК (ч.6 ст.176 КПК);

4) запровадження механізму оскарження до слідчого судді рішень керівника органу прокуратури, зокрема – щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб до осіб, які підозрюються у вчиненні окремих груп злочинів² (ч.4 ст.615 КПК);

5) запровадження можливості продовження до одного місяця строку дії ухвали слідчого судді про тримання під вартою чи постанови керівника органу прокуратури про тримання під вартою – керівником органу прокуратури неодноразово в межах строку досудового розслідування (ч.2 ст.615 КПК);

б) закріплення правила про «автоматичне» продовження строку дії запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою: а) обраного під час досудового розслідування (у разі неможливості проведення підготовчого судового засідання) – до вирішення питання у підготовчому судовому засіданні,

² Йдеться про злочини, передбачені статтями 109-115, 121, 127, 146, 146-1, 147, 152-156-1, 185, 186, 187, 189-191, 201, 255-255⁻², 258-258⁻⁵, 260-263⁻¹, 294, 348, 349, 365, 377-379, 402-444 Кримінального кодексу України, а у виняткових випадках – також про інші тяжкі чи особливо тяжкі злочини, якщо затримка в обранні запобіжного заходу може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі особи, яка підозрюється у вчиненні такого злочину.

але не більше 2 місяців (ч.5 ст.615 КПК); б) обраного під час судового провадження (у разі неможливості вирішення судом питання про його продовження) – до вирішення питання судом, але не більше 2 місяців (ч.6 ст.615 КПК).

Розглянути усі з перелічених нововведень з достатньою повнотою у рамках наукової статті достатньо проблематично, тому зосередимо наші дослідницькі зусилля на найбільш вагомих, на наш погляд, з точки зору прав і свобод людини процесуальних новелах.

Новодоповнена підстава для затримання особи повною мірою корелюється із аналогічною, що свого часу була запроваджена в рамках протидії корупційним злочинам (п.3 ч.1 ст.208 КПК) та організованій злочинності (п.4 ч.1 ст.208 КПК). Окрім того, цілковите узгодження прослідковується і у порівнянні з конвенційним стандартом правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність: відповідно до пункту 1(с) статті 5 Конвенції про захист прав і основоположних свобод допустимими вважаються законний арешт або затримання особи, здійснені якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення, на чому вже наголошувалось у науковій літературі [5, с.20-21]. Водночас не можна не помітити «виходу» зазначеної обставини (як і «антикорупційної» та «організовано-злочинної») за конституційно допустимі межі тримання особи під вартою як тимчасового запобіжного заходу (ч.3 ст.29 Конституції України), де згадуються лише запобігання злочинів чи його переривання. Можна припустити, що потреба у закріплення нової підстави для затримання виникла у зв'язку з необхідністю легалізації утримання осіб за умов, коли на момент затримання відсутні зовнішні прояви як кримінально караного діяння, так і наміру продовжити злочинну діяльність (п.1 ч.1 ст.208 КПК), а доступна для сприйняття «слідова» картина не дозволяє однозначно стверджувати про вчинення особою злочину безпосередньо перед затриманням (п.2 ч.1 ст.208 КПК). Особливої актуальності описана вище потреба набуває після звільнення

тимчасово окупованих територій, коли постає питання про перевірку військовослужбовців збройних сил Російської Федерації на причетність до вчинення кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Водночас, згадані вище особи відповідно до положень Женевської конвенції про поводження з військовополоненими, ратифікованої 03.07.1954 р., можуть «перебувати у руках» держави як військовополонені (ст.12), що, проте, не перешкоджає руху кримінального провадження щодо них і, за наявності підстав для того – обранню запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Отже, можна дійти висновку про те, що запроваджена підстава для затримання особи, будучи узгодженою із конвенційними стандартами правомірного втручання у право на свободу та особисту недоторканність, входить у дисонанс із конституційно окресленими рамками правомірного затримання. Такий екстраординарний підхід до нормативної регламентації суспільних відносин у не менш екстраординарних умовах все ж зобов'язує встановлювати різного роду запобіжники порушення прав людини. Це, у свою чергу, з урахуванням оцінного характеру вжитої у п.6 ч.1 ст.615 КПК нормативної конструкції («обґрунтовані обставини, які дають підстави вважати, що можлива втеча...»), як і її довоєнних аналогів (п.п.3,4 ч.1 ст.208 КПК), дозволяє стверджувати про необхідність нормативного закріплення критеріїв оцінки наявності такої підстави, зокрема шляхом конкретизації ознак, за яких: а) особа буде вважатися «підозрюваною у вчиненні злочину», що підтверджуватиме *реальність кримінальної відповідальності*³; б) ризик втечі особи з метою ухилення від кримінальної відповідальності є не гіпотетичним, а дійсним, що свідчитиме про *реальність втечі особи*⁴.

³ На важливості обґрунтованої підозри не лише під час арешту особи, але і під час її досудового затримання як значимої частини гарантії, встановленої у п. 1 (с) ст. 5 Конвенції про захист прав і основоположних свобод, свого часу наголошував Європейський суд з прав людини (див. § 137 рішення у справі «Кавала проти Туреччини» (Kavala v. Turkey), заява № 28749/18, від 10 грудня 2019 року).

⁴ Згідно з усталеною практикою Європейського суду з прав людини, важливим фактором під час оцінки ризику ухилення є реальна поведінка підозрюваного (див. § 63 рішення у справі «Сінкова проти України» (Sinkova v. Ukraine), заява № 39496/11, від 02 липня 2018 року; § 85 рішення у справі «Євгеній Гусев проти Росії» (Yevgeniy Gusev v. Russia), заява № 28020/05, від 05 грудня 2013 року).

Подовження строків, пов'язаних із застосуванням тимчасового запобіжного заходу у вигляді затримання особи, корелюється зі значним масивом перешкод об'єктивного характеру, з якими зіштовхнулася вітчизняна система кримінальної юстиції в умовах російського військового вторгнення на територію України. Проте, об'єктивне підґрунтя пролонгації процесуальних строків знайшло нормативне відображення щодо такої процесуальної дії, як вручення затриманій особі письмового повідомлення про підозру (ч.7 ст.615 КПК), у той час як збільшення граничного строку затримання без будь-якого рішення (слідчого судді, суду, керівника органу прокуратури) законодавцем пов'язується не з існуванням обставин виключного характеру, але із самим фактом дії воєнного стану (абз.2 п.6 ч.1 ст.615 КПК). Тому не виключається ситуація, коли у регіоні, відносно вільному від активних бойових дій, строк обмеження права на свободу та особисту недоторканність буде обмежено у пропорції, відмінній від закріпленої в інших нормах-запобіжниках. Йдеться, передусім, про ч.2 ст.29 Конституції України, згідно з якою затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою, та ч.1 ст.211 КПК, виключення із якої запроваджено так і не було. Про неузгодженість запровадженої новації із конституційною гарантією неодноразово наголошувалося як до прийняття закону [10], так і після набрання ним чинності [5, с.23-24; 11]. Якщо у контексті норми процесуального закону поява правила про продовження строків призводить до порушень правил нормативної техніки та колізії норм, то у контексті конституційної гарантії можна вести мову про обмеження права на свободу й особисту недоторканність, яке згідно з ч.2 ст.64 Конституції України не допускається навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану. Вбачається, що зазначені строки потребують узгодження, яке, на думку авторів, варто зробити шляхом приведення акта нижчої юридичної сили (КПК) у відповідність до акта вищої (Конституція України). У разі ж збереження збільшених строків у трикратному розмірі цілком

доречним буде встановлення процесуальних запобіжників від можливих зловживань через закріплення зв'язку запровадженої норми не лише із дією воєнного стану, але і з об'єктивними обставинами, що унеможливають дотримання строку затримання без будь-якого рішення (слідчого судді, суду, керівника органу прокуратури) у 72 години, доказування наявності яких має покладати на суб'єкта, що звертається з відповідним клопотанням⁵.

Наділення керівника органу прокуратури функціями, властивими судовій гілці влади в особі слідчого судді, зачіпає низку прав і свобод людини як в частині гарантій окремих з них (наприклад, права на свободу та особисту недоторканість (ч.5 ст.29, ч.2 ст.30, ст.31 Конституції України), так і в частині спеціального права на доступ до судових засобів захисту (ст.55 Конституції України). Цілком схвальним є запровадження законодавцем можливості оскаржити рішення, дії чи бездіяльність, прийняті або вчинені керівником органу прокуратури в рамках виконання невластивих йому повноважень (п.2 ч.1 ст.615 КПК) до слідчого судді. Водночас, поза увагою законодавця залишилися процесуальні особливості реалізації такого механізму, зокрема: строк подання і розгляду таких скарг. Відсутність норм глави 26 «Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування», які б корелювали зі специфічним «воєнним» предметом оскарження, не дозволяє «за замовчуванням» поширювати їхню дію на правовідносини, що виникають під час оскарження рішень, дій чи бездіяльності керівника органу прокуратури. З цього слідує нормативний вакуум щодо строків подання, строків розгляду, проміжних та підсумкових процесуальних рішень, що можуть прийматися під час та після розгляду таких скарг. Відсутність процедурних приписів ускладнює реалізацію права особи на оскарження у суді рішень, дій чи бездіяльності, що можуть істотно зачіпати її права та свободи, а тому дає підстави стверджувати про певною мірою декларативність окресленого механізму. Допустимими шляхами виходу з описаної проблемної ситуації можуть стати: а) застосування

⁵ Аналогічно до логіки, закладеної щодо невідкладного обшуку (ч.3 ст.233 КПК України).

аналогії закону, коли застосовуватимуться норми щодо найбільш подібних за змістом правовідносин (глава 26 КПК України); б) внесення змін до ч.4 ст.615 КПК України і закріплення відсильної норми про порядок розгляду таких скарг у відповідності до положень глави 26 КПК України. Перший спосіб вимагає від правозастосувачів виходу за рамки чітко окреслених владних повноважень, що вважати найбільш доречним в екстремальних умовах достатньо складно. Другий спосіб, хоча і вимагає нормотворчих зусиль, з точки зору правової визначеності та ефективності правового регулювання виглядає найбільш перспективним. Окрім того, нормативного врегулювання потребує механізм апеляційного перегляду рішень, пов'язаних із обмеженням права на свободу та особисту недоторканність. Якщо за редакції КПК до введення воєнного стану вказане питання однозначно розв'язувалося позитивно з огляду на пряму згадку ухвали слідчого судді про застосування запобіжного заходу в вигляді тримання під вартою у предметі апеляційного оскарження під час досудового розслідування (п.2 ч.1 ст.309 КПК), то після делегування судово-контрольних повноважень керівнику органу прокуратури зазначений процесуальний шлях фактично заблоковано: прокурор виносити ухвали права не має, а рішення ж слідчого судді, постановлене за результатами розгляду скарги на постанову керівника органу прокуратури, у переліку для апеляційного оскарження не згадується. На нашу думку, зазначена проблема потребує вирішення шляхом нормативного врегулювання, здатного забезпечити функціонування судового запобіжника від зловживань під час істотного обмеження прав і свобод людини у вигляді апеляційного перегляду відповідних рішень. Найбільш доречною виглядає така процесуальна конструкція оскарження: 1) постанова керівника органу прокуратури; 2) оскарження постанови до слідчого судді; 3) оскарження ухвали слідчого судді до суду апеляційної інстанції. Реалізація конструкції потребує внесення відповідних змін як до ч.1 ст.309 КПК України, так і до ч.4 ст.615 КПК України.

Висновки та пропозиції. У результаті проведеного дослідження доходимо висновку про те, що запровадження воєнного стану та військові дії на території України істотно вплинули на нормативне підґрунтя кримінальної процесуальної діяльності. Функціонування низки нововведених процесуальних механізмів нерозривно пов'язане з істотним обмеженням ключових прав і свобод людини, зокрема – і права на свободу та особисту недоторканність. У контексті останнього найбільш проблемними видаються: а) нова підстава для затримання особи; б) продовження строків обмеження права на свободу та особисту недоторканність особи та пов'язані з таким процесуальні запобіжники; в) делегування судово-контрольних повноважень керівнику органу прокуратури та трансформація інституту їхнього судового оскарження. Найбільш оптимальними з точки зору балансу між ефективністю кримінальної юстиції у вкрай складних умовах війни та максимально можливим за цих умов дотриманням прав і свобод людини виглядають такі пропозиції:

1) закріпити в рамках затримання особи без ухвали слідчого судді, постанови керівника органу прокуратури під час дії воєнного стану критерії оцінювання реальності причетності особи до вчиненого злочину та реальності загрози втечі останньої;

2) привести процесуальні строки затримання без ухвали слідчого судді, постанови керівника органу прокуратури у відповідність до конституційних положень або, у разі визнання законодавцем за доцільне збереження подовжених строків, встановити процесуальні запобіжники від можливих зловживань через закріплення зв'язку запровадженої норми не лише із дією воєнного стану, але і з об'єктивними обставинами, що унеможливають дотримання 72-годинного строку затримання;

3) врегулювати порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності керівника органу прокуратури, прийнятих або вчинених на виконання повноважень щодо судово-контрольної діяльності, шляхом прямого відсилання до норм глави 26 КПК;

4) адаптувати механізм апеляційного оскарження рішень, пов'язаних із обмеженням права на свободу та особисту недоторканність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гловюк І., Тетерятник Г., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації та/або інших держав проти України: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Львів-Одеса, 2022. 31 с.

2. Беспалько І.Л., Кисельова О.М. Повноваження прокурора як учасника кримінального провадження під час воєнного стану в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 362-365. URL: http://sej.org.ua/4_2022/86.pdf. (дата звернення: 10.09.2022).

3. Гловюк І., Завтур В. Кримінальне провадження в умовах воєнного стану. *Вища школа адвокатури НААУ*. 2022. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/kryminalne-provadhennya-v-umovah-voyennogo-stanu/>. (дата звернення: 10.09.2022).

4. І. Гловюк, В. Завтур Новели здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: зміни до КПК України від 03 березня 2022 та роз'яснення Верховного Суду. Курси з підвищення кваліфікації адвокатів. *Вища школа адвокатури НААУ*. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/novely-zdijsnennya-kryminalnogo-provadhennya-v-umovah-voyennogo-stanu-zminy-do-kpk-ukrayiny-vid-03-bereznya-2022-ta-roz-yasnennya-verhovnogo-sudu/>. (дата звернення: 10.09.2022).

5. Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального

процесуального кодексу України. Видання 2. Дніпро-Львів-Одеса-Харків, 2022. 58 с.

6. Вішневік Н. Воєнні трансформації КПК України (внесення відомостей до ЄРДР, проведення та фіксація слідчих дій в умовах воєнного стану). *Юридична газета онлайн* (13 травня 2022). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/voenni-transformaciyi-kpk-ukrayini.html>. (дата звернення: 10.09.2022).

7. Цермолонський І. Кримінальні провадження в умовах воєнного стану. *Юридична газета онлайн* (17 червня 2022). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/kriminalni-provadhennya-v-umovah-voennogo-stanu.html>. (дата звернення: 10.09.2022).

8. Чуприна З. Особливості кримінального процесу в умовах воєнного стану. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/212017_osoblivost-krimnalnogo-protsesu-v-umovakh-vonnogo-stanu. (дата звернення: 10.09.2022).

9. Моїсєєва А. Особливості здійснення кримінального провадження в умовах воєнного, надзвичайного стану та в особливий період. URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/osoblivosti-zdijsnennya-kriminalnogo-provadhennya-v-umovah-voyennogo-nadzvichajnogo-stanu-ta-v-osoblivij-period/>. (дата звернення: 10.09.2022).

10. Зауваження Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України на проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» № 07/2-2022/62832 від 14.04.2022 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39256?fbclid=IwAR0cBDPe5mZconK5Ym8cQxEigdc72tArYvOIXaqlaesFu> (дата звернення: 10.09.2022).

11. Пеліхос Є. Як захистити особу від тривалого затримання з надуманих підстав. *Закон і Бізнес*. 2022. URL: <https://zib.com.ua/ua/151372.html>. (дата звернення: 10.09.2022).